

rendszerébe. Kevésbé tudja viszont betölteni a módszertani kézikönyvnek azt a funkcióját, hogy közvetlenül alkalmazható módszereket nyújtson olvasóinak.

Nem tagadhatjuk, hogy a kötet egészének az említettekén túl is vannak ellenvéleményt kiváltó, esetleg szakmai vitát érdemlő részletei, amelyek vagy a felhasználást, ártott példák avulásából, vagy a még nem teljesen kiérlelt módszerek és következtetések bemutatásából adódnak. Ezek megvitatása azonban semmiképpen sem a könyvismertetés feladata.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a szerzők a maguk elé állított feladatot színvonalasan oldották meg. Munkájuk olyan kötetet eredményezett, amely a szerzőgárda szemléleti egysége mellett azt a közös szándékot is tükrözi, amellyel a szakma módszertani kultúráját, benne saját kutatásait tapasztalatait és a nevelőmunka gyakorlatának szolgálatába kívánják állítani. Törekvésük jó példa arra, hogyan járulhat hozzá saját eszközeivel egy tanszék alkotó kollektívája a mindennapi pedagógiai munka közvetlen segítéséhez, a gyakorlati nevelői feladatok megoldásához.

„Az osztályközösség megismerése” c. kézikönyvet a leendő és gyakorló pedagógusok könyvtárába egyaránt ajánlhatjuk. A kötet megjelenése végül azt is bizonyítja, hogy a helyi, intézményi könyvkiadás szélesebb körben is érdeklődést keltő és szélesebb körű terjesztésre érdemes kiadványokat eredményezhet.

Dr. Brezsnýanszky László

Az orosz nyelv tanítása az általános iskola 4. osztályában

- ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI ÚTMUTATÓ -

Az 1982/83. tanévben általános bevezetésre került egy korábbi kísérlet: tanulóink már kisiskolás kortól – 4. osztálytól tanulják kötelező jelleggel az orosz nyelvet. Hogy ez a szakmailag is jelentős változtatás elérje célját, hogy jó alapul szolgáljon egy hatékonyabb nyelvtanításnak – nagy feladást jelent ról tanárainkra. A bevezetést kísérletek, különböző szintű előkészítések előzték meg. A Módszertani Közlemények könyvtára 8. kötete, amely jól időzítve, augusztusban jelent meg, ehhez az előkészítéshez kívánt segítséget nyújtani. Az útravalónak szánt előszóban Hanga Mária művelődési miniszterhelyettes köszönetét fejezte ki a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola szakembereinek a kiadvány tartalmas és gyors közreadásáért, majd a nyelvtanulás kiterjesztésének két jelentőségére mutatott rá: 1. politikai jelentőség, mely szerint „helyünk és szerepünk a szocialista országok közösségében, a világ gazdasági, politikai és kulturális életében” sürgeti orosz nyelvtudásunk szélesítését; 2. a tanulók későbbi nyelvtanulásra való hatékonyabb felkészítésének lehetősége.

A kötet szerkesztőit – Fülöp Károlyt és Lengyel Zsoltot – dicséri az egyes fejezetek gondos sorrendezése, a szerzőkollektíva összeállítása. A kiadványban hármas tagolás figyelhető meg: a) tanulmányok; b) szervezési jellegű kézikönyv; c) elméleti tájékoztató cikkek.

A cikkek sorát Fülöp Károly „Az orosz nyelv tanításának feladatai az általános iskolában” című munkája vezeti be. A szerző elsősorban az orosz nyelv tanulásának szerepét emelte ki, rámutatva, hogy a gyermek életkori fejlődésében, érzelmi, akaratilag fejlődésében is szerepet játszik az orosz nyelv 9–10 éves korban kezdett tanulása. A második részben a tantervet, mint a tárgy tanításának dokumentumát elemzi, kiemelve a legfontosabb módszertani alapelveket is.

A kötet kétharmad részében található azok a cikkek, amelyek a 4. osztályban beindult orosz nyelvtanítás munkájának megtervezésére, gyakorlati végrehvitelére vonatkoznak, valamint olyan anyagokat tartalmazóak, amelyek segítik tanárainkat az egyes fázisok levezetésében és a szemléltetésben. Soltész Judit, a 4. osztályos tankönyv egyik szerzője, „Kézikönyv a 4. osztály tananyagának részletes feldolgozásához” címmel ismerteti a tankönyv felépítését, tanácsokat ad az egyes anyagrészek feldolgozására, a könyvben található valamennyi lecke vázlatát közli, és közzétesz egy irányító tanmenetet. A nyelvtanító tanárok részére ez a munka nagyon sokat nyújtott, hiszen a legtöbben először találkoztak a kisiskolás oktatási formával, a tankönyvet is csak a nyári folyamán kapták kézhez, és Soltész Judit ezt a feszültséget oldotta fel. Nem csökkenti a cikk ér-

tékét, hogy nyomdába kerülése óta az óraszámok megváltoztak, (a tanítási napok száma csökkent), ezért az irányító tanmenetet is változtatni kellett, (ez egyébként természetes is, hiszen minden hasonló kiadványt alkotóan, az adottságoknak megfelelően kell kezelni).

Vihar Judit, a tankönyv másik szerzője, az auditív-lexikai előkészítés problémáival foglalkozik, a szóbeli kezdő szakasz módszertani kérdéseivel. Cikkében rámutat, hogy ez a szakasz különösen fontos, miután a gyerekek ekkor még „nem tudnak olvasni, és csak az órákon szerzett ismeretekre képesek támaszkodni”. Megállapításait az egyes anyagrészek feldolgozásának módszerére tett javaslatok követik. Cikke második felében röviden kitér az olvasási és írási szakaszban történő auditív-előkészítő munkára is.

A szóbeli kezdő szakasz nagy jelentőségű, sok gondolat járó óráinak levezetéséhez nyújt segítséget Szilágyi Erzsébet „Kevés szóval oroszul” című munkája, amely kiegészítésül szolgál a televízió képernyőjén már megtekintett bemutató órák anyagához.

Az olvasástanítási szakasz problémáival és annak módszertani ismertetésével foglalkozik Virág Sándorné. Az egyes leckék anyagának összeállításán kívül gyakorlati tanácsokat és bőséges példát ad, amelyek megkönnyítik nevelőink munkáját. Cikke végén rámutat annak fontosságára, hogy az olvasástanítási szakasz lezárása után is fordítsanak gondot a rendszeres olvasásra, hiszen ez nem fejeződik be a néhány lecke alatt.

A kisiskolások pszichológiai adottságaiból indul ki Szilágyiné Hódosi Zsuzsa, amikor „Játékok és játékos elemek a kisiskolás korúak orosznyelv-oktatásában” című munkájában rámutat a játékos tanulás szerepére, amelyek során a tanulók sikerélményhez jutnak, s ezáltal kedvet kapnak a további munkához. Kiemeli, hogy ezek megtervezése, az óra megfelelő mozzanatában való alkalmazásuk s nem kevésbé a tanár személyisége azok a feltételek, amelyek biztosítják az eredményességet. Az oktatás valamennyi momentumára ad példákat, amelyek alapján más oktatók is alkalmazni tudják ezt a módszert.

A játékos elemek alkalmazásán kívül a nyelvtanítás hatékonyságát fokozzák a különböző taneszközök. Ezek fejlesztése, az új 4. osztályos tananyag áttétele hangnnyaggá, hangsított diasorozattá, valamint azok beépítése az oktatás folyamatába áll Sallai Mária „Audiovizuális taneszközök a 4. osztályos orosznyelv-oktatás szolgálatában” című munkájában. A háromórás hanganyag felosztását, jellegét és alkalmazása módjait ismertetve nyújt segítséget nyelvtanárainknak.

A kiadványt dicséri, hogy egy olyan tanulmány is helyt kapott benne, amely a nehéz körülmények között, osztatlan iskolákban oktatók munkáját segíti. Selb Györgyné „Magnóvécérlésű orosz nyelv tananyag az összevont tanulócsoporthú 4. osztályok számára” címmel tette közzé tapasztalatait, tájékoztatást adva ezzel a tananyag sajátosságairól, az értékelés, osztályozás, ellenőrzés, valamint a pedagógus szerepének kérdéseiről. Jó támpontul szolgál a példaként közölt tanmenet és szöveggyűjtemény is.

Papp Ferenc a kiadványban közölt munkájában az írástanítás elméleti kérdéseivel foglalkozik, rámutatva az első és második írásrendszer kialakulásakor észlelhető nehézségekre. A második nyelv tanulásakor két variáció lehetséges: 1. a másik nyelv is latin betűvel ír – kevesebb problémával találkozhatunk az írástanításnál; 2. a másik nyelv más, pl. cirill betűvel ír. Itt tragikusnak nevezi a nyelv elsajátítása szempontjából, hogy a hangok betűkké formálása során azok kiejtése kerül előtérbe, a gyerekekben ez erősebben rögződik, és ezzel számára az írott nyelv lesz elsődleges. A cikk második pontjában a fonéma problematikájával foglalkozik anyanyelvünk és az orosz nyelv összevetése útján, gazdag példasorral illusztrálva. Nem mulasztja el, hogy az egyes iskolák – moszkvai és leningrádi – felfogására utaljon, és ajánlást tegyen külföldi és hazai kutatók munkájára. A harmadik pontban „Néhány gyakorlati következmény” címmel az új 4. osztályos tankönyvre – mint annak egyik bírálója – ad az írástanítással kapcsolatos gyakorlati tanácsokat, majd egy találó megállapítással fejezi be cikkét: „Nincs külön „kisiskolás”, vagy pláne „óvodás” és „nagy” tudomány, ákombákom és oppozíciók külön. Valamennyien egy nagy futószalagon dolgozunk, csak annak különböző pontjain,” hangsúlyozva ezzel, hogy minden munkát csak elméleti felkészültség és tudományos megalapozottság mellett, az elmélet és gyakorlat összekapcsolásával, eredmények közreadásával lehet végezni a nyelvtanítás bármely fázisában, és csak a teljes kép alapján lehet következtetéseket levonni.

Lengyel Zsolt két – egymással szoros kapcsolatban levő – tanulmánnyal kívánt elméleti szinten hozzájárulni a nyelvet oktatók szakmai tájékoztatásához. Az elsőben a nyelvész ill. a pszicholingvista szemszögéből hívja fel a figyelmet a ma nyelvtanításának néhány problémájára, és utalást tesz azok elhárításának szükségességére. A továbbiakban nyelvészeti, pszicholingvisztikai fogalmakat magyaráz, tisztáz.

A második tanulmányban – „Pszicholingvisztikai etüdök a kezdethez” – az előző megállapításokból kiindulva, három témakörben végzett kísérlet leírását és összegzését adja közre. Az első az idegen nyelven történő beszédhallás, a második a szókincs kiválasztásának problémája, a harmadik pedig a mondatalkotás kérdései. Mind a három esetben a kísérletek anyagát, feltételeit is közli, s az eredmények alapján levont következtetésekkel hívja fel az oktatók figyelmét a nyelv-

elsajátítás egyes fázisaiban található nehézségekre és lehetőségekre, valamint arra, hogy az oktatás során nagyobb teret kell biztosítani a tanulók „fejében” kialakuló nyelvtan ellenőrzésére, hiszen az oktatási momentumok alapján a gyerekek grammatikai rendszert építenek fel, s a sikerebb nyelvtanítás érdekében nem közömbös, hogy az milyen.

A kötet rövid idő alatt keresett kézikönyve lett orosz szakos tanárainknak, ezt bizonyítja a kiadó címére érkezett számtalan köszönőlevél is, amelyekben kifejezésre jut, hogy milyen sokat jelentettek a közzétett tanácsok, anyagok a kezdeti nehézségek elhárításában. Ez a tény meghatározza a könyv értékelésének szintjét is. Hozzáértően, alkotóan kezelve a publikált feldolgozásokat, sok segítséget kaphatnak munkájukhoz a gyakorló nyelvtanárok. Ugyanakkor a tanárjelölteknek még hosszú ideig ajánlható mint tankönyv, hiszen a most bevezetésre került 4. osztályos anyag metodikai tapasztalatainak közzétételéig nem áll más írásos segédeszköz rendelkezésünkre, pedig ez a munka is komoly felkészültséget igényel.

A Módszertani Közlemények eddigi kötetei – köztük a 8. kötet is – bizonyítják, hogy érdemes figyelemmel kísérni a „vidéki kiadványokat” mind elméleti, mind gyakorlati területtel kapcsolatos közleményeik színvonaláért.

Módszertani Közlemények Könyvtára 8. Szeged, 1982.

Bokányi Dezsőné dr.

E. М. ВЕРЕЩАГИН, В. Г. КОСТОМАРОВ

Лингвострановедческая теория слова

„Русский язык”, Москва, 1980.

A könyv a szerzőpár munkásságának újabb szintézise¹, melyben az olvasó egy – a gyakorlatban is viszonylag könnyen alkalmazható – szemantikai koncepcióval ismerkedik meg. Megközelítésük középpontjában a hagyományos lexicológia és főleg a lexikográfia által „elhanyagolt” ún. kultúrkomponens áll.

A szó jelentésének kultúrkomponensét adekvát módon regisztráló szótárak szükségessége már korábban is felvetődött², de az orosz idegen nyelvként való oktatása most kap kézhez elsőként elméleti alapot és gyakorlati módszereket kínáló koncepciót a fenti cél elérésére.

A mű lexicológiai ihletésű első részében Verescsagin és Kosztomarov kifejti a jelentésre vonatkozó nézeteit. Felfogásukban a szó jelentése ugyan nem azonos a fogalommal, de – minthogy azzal determinatív kapcsolatban áll – éppúgy komponensekre bontható, mint maga a fogalom. A lexikai jelentést a szerzők két részre bontják: az ún. „lexikai fogalomra” (лексическое понятие) és az ún. „lexikai háttérre” (лексический фон). A lexikai fogalom a valóság valamely tárgyának legfontosabb ismérveit tükröző – nem tudományos, hanem köznapiság mélységű – leírása. A lexikai háttér azokat a jelentésszervezőket írja le, amelyek a

fentieknél ugyan kevésbé fontosak, de azért mindig jelen vannak az anyanyelvi beszélők tudatában, s bármikor felidézhetők. Pl.:

lexikai egység	МОЛОКО	ТЕЖ
lexikai fogalom	жидкость белое ... от коров продукт питания и т. д.	folyadék fehér tehéntől származó emberi táplálék stb.
lexikai háttér	бутылочное пакетное шестипроцентное сгущенное ∅ ∅ и т. д.	(üveges, zacskós ∅ (sűrített, kondenz-) tartós, utalványos stb.

Megjegyzések:

1. Zárójelések még (már) nem aktuális komponensek.